CONVERGENȚE IDENTITARE ÎN TAPISERIA ȘI PICTURA ECATERINEI AJDER

<https://doi.org/10.52673/18570461.21.2-61.16>
CZU:[745.52+75.03](478)(092)

Doctor în studiul artelor **Constantin SPÎNU**
E-mail: spinuconstantin_ipc@yahoo.com
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2616-6282>
Institutul Patrimoniului Cultural

IDENTITY CONVERGENCE IN THE TAPESTRY AND PAINTING OF ECATERINA AJDER

Summary. Ecaterina Ajder, representative of the early '80s of plastic artists from the Republic of Moldova, constantly opts for endowing the work of art with innovative stylistic values. Plastic tradition and modernity originally connect in her creation, contributing to the generation of current messages through image. Preferring to materialize her thematic and plastic predilections in the genre of artistic tapestry and easel painting, Ecaterina Ajder has drawn and consolidated over the decades her unmistakable stylistic facet, in which the insurmountable landmarks of folk art have found a favorable artistic fulfillment and integration into relevant contemporary creative trends. In the artistic tapestry, the painter significantly capitalized both the aesthetic expressions obtained from the classic weaving, and from combining it with various techniques such as felt and embroidery. When referring to the easel painting she highlighted the traditional aspects of structural-constructive constitution of the image field and, at the same time, the impressive artistic expressions, obtained after practicing mixed techniques, giving priority to the collage methodology. In the artist's creation, both the conceptualization and aesthetic interpretation of the theme, as well as the way of operating with plastic means imminently contribute to the demarcation and supplementing of the semantic area of the work with high value expressions.

Keywords: tapestry, easel painting, composition, syntax, message, tradition, style.

Rezumat. Ecaterina Ajder, reprezentantă a generației optzeciste de plasticieni din Republica Moldova, optează pentru înzestrarea operei de artă cu valențe stilistice novatoare. Tradiția plastică și modernitatea jonctionează original în creația sa, contribuind la generarea prin imagine a unor mesaje de actualitate. Preferând să-și materializeze predilecțiile tematiche și cele plastice în genul tapiseriei artistice și a picturii de șevalet, Ecaterina Ajder și-a trasat și consolidat pe parcursul deceniilor o manieră stilistică inconfundabilă, prin care netrecătoarele repere identitare ale artei populare și-au găsit o fericită împlinire artistică și integrare în tendințele creative contemporane. În tapiserie pictoriță a valorificat pregnant expresiile estetice obținute prin tehnica de țesere clasică sau prin combinarea acestora cu alte tehnici precum pâsla și broderia. În pictura de șevalet a pus în valoare aspecte tradiționale de constituire structural-constructivă a câmpului imaginii și, în același timp, memorabile metafore artistice, obținute în urma exersării unor tehnici mixte, acordând prioritate metodologiei colajului. În creația sa, atât modul de conceptualizare și de interpretare estetică a temei, cât și maniera de operare cu mijloacele plastice contribuie iminent la demarcarea și suplینirea arealului semantic al operei cu expresii de înaltă valoare.

Cuvinte-cheie: tapiserie, pictură de șevalet, compoziție, sintaxă, mesaj, tradiție, stil.

Creația Ecaterinei Ajder oglindește aspirațiile unei generații de plasticieni care a debutat în artele plastice și decorative în cea de-a doua jumătate a anilor '80 ai secolului al XX-lea. Fiind o perioadă de profunde căutări artistice și schimbări ale paradigmelor stilistice, acestea și-au lăsat inevitabil amprenta asupra creației tinerei generații de plasticieni.

Chiar de la bun început, Ecaterina Ajder este capativată de arta tapiseriei, domeniu al artelor decorative profesioniste care, în acele timpuri, se bucura în Republica Moldova de o atenție specială din partea plasticienilor și a publicului larg. A fost din partea ei ca o declarație de dragoste pentru moștenirea identitară, a cărei frumusețe i se descoperise în copilărie, și una

conceptuală, pe care avea să și-o asume de acum încolo. Tot ce a creat timp de mai bine de trei decenii subscie în mare măsură la ideea perpetuării semanticii și a tehnicilor tradiționale într-o formulă modernă. Pe lângă caracterul decorativ accentuat, lucrările sale sunt purtătoare de sensuri existențiale, provocatoare de stări și sentimente.

Tapiseriile Ecaterinei Ajder la vremea respectivă oglindeau plenar registrul tematic și particularitățile stilistice specifice tendințelor estetice din domeniul artelor textile ale timpului. Grație faptului că tână artistă era atașată spiritual de spațiul fabulos al satului moldovenesc, primele sale lucrări reflectă cu prisosință mentalul poetic al omului de la sat, relația sa cu ceea ce-l înconjoară, important și valoros.

Predilecțiile estetice și tehnologice, orientate spre realizarea unor structuri compoziționale originale, s-au manifestat în tapiseriile *Casa Mare* (1987), *Autumnală* (1988), *Veronica* (1988), *Rugă* (1990), *Zodia Taurului* (1992), *Lie Ciocârlie* (1992), *Enigma* (1994). În lucrările date, opțiunile tematice, morfologice și sintactice au rezonat cu importante experimente tehnologice și procedee inedite de țesere, acestea contribuind substanțial la promovarea mesajului operei. Or, începând cu această etapă, maniera delicată de îmbinare policromă vast nuanțată a firelor de bătătură, exersată de către autoare în procesul de țesere a produsului, joacă în creația sa un rol de certă însemnătate. Anume prin procedeul tehnologic menționat Ecaterina Ajder își înzestrează lucrările textile cu distincte expresii picturale. În acest sens, a devenit deja proverbială constatarea Eleonorei Brigalda, potrivit căreia „Ceea ce ar defini la modul general creația Ecaterinei Ajder este darul de a picta prin a țese, de a concepe arta textilă ca o specie a picturii. Anume de aceea pictura și tapiseria conviețuiesc pașnic în expozițiile ei, completându-se reciproc” [1, p. 144].

Valențele vibrante ale nuanțelor cromatice influențează iminent asupra integrității formale a câmpului imaginii, favorizând promovarea valorilor planimetrice și spațiale. Gradațiile coloristice, la rândul lor, acompaniază substratul semantic prin conferirea de acorduri lirice și poetice accentuate. Adesea, acestea contribuie într-un mod fericit la încadrarea motivelor din imagine într-un areal arhetipal atemporal, ca în tapiseria *Casa Mare* (1987), în care motivul casei țărănești, elementele ornamentale romboidale, dungile specifice țesăturilor populare comportă o pronunțată încărcătură spirituală de certă valoare identitară. Or, după cum avea să observe cercetătoarea Ana Simac, „(...) Tradiția multiseclară a țesutului îi servește [autoarei] drept izvor de inspirație pentru reevaluarea conceptelor tradiționale și adaptarea lor la sensurile moderne” [2, p. 108].

Registrul opțiunilor din perioada de debut include și tema plaiului natal, a frumuseții lui irepetabile. Una dintre lucrările relevante sub acest aspect este tripticul *Autumnală* (1988), în care autoarea, într-o stilistică afectivă de structurare a elementelor peisajere, elaborează o formulă plastică integră, judicios orchestrată, ce înlesnește valorificarea prin intermediul tehnologiei clasice de țesere a unor expresii estetice elevate. Prin armonia dintre linie, pată cromatică, interferențele ritmice și proporționale ale tonalităților și texturilor, lucrarea dată creează asociații sonore de accentuată muzicalitate.

Concomitent cu opțiunile tematice deja menționate, Ecaterina Ajder explorează mesaje existențiale. Tapiseriile *Veronica* (1988) și *Rugă* (1990) se evidențiază prin modul de compunere în câmpul imaginii a figurativului antropomorf și interferențele lui cu motivele auxiliare, planul și spațiul tridimensional, ultimul fiind generat de contrastele tonale, cele cromatice, precum și o manieră fină, subtilă de exersare tehnologică a bătăturii.

În tapiseriile date și nu numai, artista investighează un vast substrat simbolic prin includerea în imagine a însemnelor identitare precum costumul național moldovenesc, taurul cosmic cu aluzie la heraldica națională, structuri dungate caracteristice țesăturilor

Crucifix, 2020, tapiserie,
pâslă, lână, 2000 × 1100 mm.

Veronica, 1988, tapiserie,
lână, tehnică clasică, 1100 × 850 mm.

populare, crucifixul în calitate de simbol universal al jertfei și mântuirii ș.a. În procesul de decodificare a unor valențe expresive transpare deseori o anumită sonoritate muzicală. Or, în tapiseria *Veronica* se face sesizat un timbru nostalgic asemănător doinelor basarabene, iar în tapiseria *Rugă* vibrațiile melodice sunt prompte și contrastant neliniștitoare. Această particularitate semantică a imaginii este caracteristică într-o anumită măsură și tapiseriei *Intravert* (2000) grație caracteristicilor iconografice ale chipului fabulos ce marchează centrul compozițional al gamei coloristice reci.

Simbolismul taurin, explorat în tapiseria *Zodia Taurului* (1992), este centrat pe ideea cultului agrar al fertilității și dăinuirii în timp a comunității agrare, această idee fiind suplinită prin mesajul generat de elementele auxiliare ale compoziției precum imaginile spicelor și ale figurinelor, conturul linear al cărora sugerează legătura intrinsecă cu prototipurile preistorice și semantica cultică a acestora.

Lirismul o caracterizează plenar pe Ecaterina Ajder, în registrul acestei categorii de lucrări textile înscriindu-se tapiseriile *Lie Ciocârlie* (1992) și *Mister* (1996). Dacă în prima lucrare prin intermediul modeleurilor cromatice și tonale nuanțate sunt reliefate secvențe peisajere sesizate nemijlocit din natură, apoi în cea de-a doua, operând preponderent cu forme abstracte, se dezvoltă reperele figurative ale tangibilului. În consecință, creatoarea incită imaginația receptorului spre sesizarea mesajului lirico-poetic al operei, îi provoacă admirația prin degradeurile tonale și polivalența nuanțelor cromatice obținute în urma utilizării

unui număr avansat de nuanțe ale firelor de bătătură. Ana Simac remarcă preferința autoarei pentru „(...) paleta caldă a culorilor, inspirată din scoarța populară, cu valorațiile mereu înnoite de nuanțe fine, exploatând cu abilitate prețiozitatea și naturalețea materialului. Alternanța plinului și golului, cromatica caldă a griurilor viu colorate, discreta alternare a culorilor, ritmurile formale sunt repere de prezentare plastică a tapiseriilor artistice” [3, p. 66].

Spre sfârșitul deceniului, tapiseria Ecaterinei Ajder evoluează spre reliefarea unor mesaje germinate din substratul informativ intercontextual al motivelor, una dintre lucrările reprezentative în acest sens fiind *Geneză* (2000), autoarea abordând ideea continuității vieții în temeiul unei metafore complexe simbolico-existențiale.

Creația primului deceniu al noului mileniu evoluează treptat spre diversificarea imaginii. Pe de o parte, pictorița promovează în continuare multitudinea de nuanțe tonale și cromatice subtil selectate și racordate (*Orgoliul umbrelor*, 2002), pe de alta, își îmbogățește mijloacele de expresie prin inserarea în țesătură a fibrelor de sisal care conferă texturii calități deosebite (seria din șase tapiserii cu genericul *Nostalgie arhaică*, 2005), sugerând însușiri arhetipale specifice culturii preistorice. Ulterior, unele piese ale acestei serii, și anume *Nostalgie arhaică VI*, *Nostal-*

Geneza, 2000, tapiserie,
lână, tehnică clasică, 1100 × 850 mm.

gie arhaică III, *Nostalgie arhaică V*, în succesiunea dată, au fost reformatate și prezentate sub formă de triptic în cadrul unor manifestări expoziționale cu genericul *Tripoliana*. În această serie, prin „ (...) modul de tratare a formelor obiectuale și a celor de sorginte abstractă artista promovează și pune în valoare însemne identitare și semnificații care reapar în permanență în memoria colectivă a unor societăți agrare...” [4, pp. 63-64]

Cel de-al doilea deceniu al secolului al XXI-lea marchează în creația Ecaterinei Ajder o nouă etapă, în care artista exersează atât arta tapiseriei, cât și pictura de șevalet. Tapiseria evoluează treptat de la filiera clasică de țesere a produsului la îmbinarea diverselor materiale și tehnici – broderia sau păsă, în care transpare admirația sa pentru tradiția culturală autohtonă ca parte a celei românești, relevante în acest sens fiind tapiseriile *Legendă* (2012), *Zestre* (2013), *Vatra dorului* (2014), *Doină* (2014), *Tradiție* (2014), *Simbol* (2015), *Cuib* (2016), *Paradis în mov* (2016), *Flori de Lunare* (2018), *Papirus* (2018), *Adâncurile Mării Sarmatice* (2018), *Altar* (2019), *Baladă* (2019), *Doină* (2019), *Tradiție* (2019), *Crucifix* (2020).

Multiple motive având un substrat informativ identitar întregesc tapiseria *Legendă* (2011), prevalând cele peisajere, profund stilizate și armonios structurate. Ele realizează prin alternanțele dintre structuri-

Papirus, 2018, tapiserie-păsă, lână, tehnică clasică, 1200 × 1450 mm.

le liniare ale bătăturii aderența la tradițiile țesăturilor populare, registrul cromatic oglindind veridicitatea și profunzimea coloristică a peisajului moldav. În același timp, inserarea în țesătură a clopoștelor ceramici și a franjurilor ce îndeplinesc funcții de diversificare structurală a câmpului imaginii vine să aprofundeze mesajul operei și să-l încadreze în arealul valoric al păstoritului autohton.

Printr-o expresie constructiv-stilistică revelatoare se distinge tapiseria *Zestre* (2013), în care sunt alternate dungi de diverse lățimi utilizate frecvent în tapiseria populară (acestea purtând amprenta dimensiunii identitare) și formele abstracte. Maniera de structurare compozițională a motivelor în cadrul imaginii germinează în mod evident din tradiția stilistică a colajului, în care conexiunile dintre diverse configurații ale formelor și adesea suprapunerea acestora contribuie la crearea unor contexte informative originale cu substrat intercontextual-asociativ complex.

O particularitate distinctă a creației pictoriței în această perioadă este formatul alungit orientat pe verticală, care suplinește mesajul imaginii cu stări ascendente, optimiste și chiar monumentale, elocvente fiind tapiseriile *Legendă* (2011), *Simbol* (2015), *Paradis în mov* (2016), *Flori de Lunare* (2018), *Baladă* (2019), *Altar* (2019), *Cuib* (2016). Totodată, în așa tapiserii ca *Doină* (2019), *Tradiție* (2019), *Papirus* (2018), *Adâncurile Mării Sarmatice* (2018) interferențele dintre lățimea și înălțimea lucrării își pun cert amprenta asupra mesajului generat de imagine, aceasta având conotații contextual-descriptive și în același timp metaforico-simbolice.

Doină, 2019, tapiserie-păsă, lână, tehnică mixtă, 1600 × 950 mm.

Zestre, 2013, tapiserie,
lână, tehnică mixtă 1800 × 1500 mm.

Plasticiana atinge o înaltă cotă de integrare compozițională a imaginii prin utilizarea preponderentă a tehnologiilor de împâslire și interconexiunile estetice ale pâslei cu fragmente țesute tradițional clasic și cele brodate. Motivele reproduse cu ajutorul tehnicilor respective beneficiază de suportul perfect al texturii diversificate, reliefează sensuri asociative ce țin în mare parte de coordonate spațial-temporale complexe ale unor dimensiuni identitare.

Alăturat operelor textile, creația Ecaterinei Ajder din cel de-al doilea deceniu al secolului al XXI-lea

Altar, 2019, tapiserie-pâslă,
lână, tehnică clasică, 1600 × 1000 mm.

se impune prin lucrări de pictură în care autoarea continue filierele tematice abordate în arta tapiseriei. Cvadripticul *Nostalgii arhaice* (2014), lucrarea *Rugă* (2017), dipticurile *Zestre I* și *Zestre II* (2018) constituie niște replici concludente la seria de tapiserii realizate în deceniul precedent sub aceeași denumire. În aceste lucrări, autoarea abordează temele respective într-o manieră stilistică relevantă, insistând asupra aceluiași conținut identitar.

O alură identitară emană până și îngerii pe care autoarea îi include în repertoriul creației sale. Îngerii

Adâncurile Mării Sarmatice, 2018, tapiserie-pâslă,
lână, tehnică mixtă, 1800 × 900 mm.

Baladă, 2019, tapiserie-pâslă,
lână, tehnică mixtă, 1700 × 480 mm.

Merărie la Tescani, 2018, pictură,
ulei pe pânză, tehnică mixtă, 850 × 650 mm.

Ethno de Bugeac II, 2016, pictură,
ulei pe pânză, tehnică mixtă, 900 × 600 mm.

săi din tablourile *Cunună cu îngeri* (2015), *Grădină, Măicuță-tu...* (2015), *Baladă cu îngeri* (2016), *Sfânta familie* (2017), *Madonă cu îngeri* (2013), *Ninge cu îngeri* (2015), *Cununa pământului* (2015) par să păzească nu doar viața și sufletul omului, ci și natura, plaiul natal.

Interesele tematice ale pictoriței sunt constante sub aspectul valorificării patrimoniului folcloric și al artelor decorative populare, dovadă fiind lucrările *Colind I*, *Colind II* (2013), *Ene-Caloene* (2013), *Păparudă-Rudă* (2013), *Eternitate* (2017). Acestea consună cu peisajele, redând frumusețea ambianței

în care creează autoarea: *Siesta de vară* (2016), *Siesta de toamnă* (2016), *Primăvara* (2016), tripticul *Peisaj medieval* (2017), *Merărie la Tescani* (2018), dar și cu naturile statice din seria *Rapsodie de toamnă* (2015), *Melancolie* 2001), *Gutui în toamnă* (2017), *Pere în toamnă* (2019) ș.a. Iar baștina sa, Bugeacul, este prezentă printr-o energie a culorilor cu totul specială, ca o emanație a plenitudinii vieții, de menționat aici tablourile *Ethno de Bugeac I* (2015), *Ethno de Bugeac II* (2016) ș.a.

Din punct de vedere plastic, în pictura de șevalet artista caută să soluționeze probleme precum structu-

Grădină, Măicuță-Tu..., 2015, pictură,
ulei pe pânză, tehnică mixtă, 850 × 900 mm.

Eternitate, 2017, pictură,
ulei pe pânză, tehnică mixtă, 900 × 650 mm.

Legendă, 2011, tapiserie,
lână, tehnică mixtă, 1900 x 600 mm.

rarea compozițională a câmpului imaginii prin distribuirea diversă în plan a figurativului, racordarea ritmico-proportională a petelor tonale și celor coloristice care îi asigură imaginii expresii structuraliste încheiate într-un tot unitar și expresiv, subordonarea compartimentelor prin metodologia plastică a colajului, fapt ce marchează particularitățile stilistice inconfundabile ale operelor pictoriței.

De menționat, în contextul activității Ecaterinei Ajder, de rând cu vocația sa de plastician, și aptitudinile sale didactice. Timp de trei decenii, unul dintre care a fost șef de catedră la Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă”, împărtășește cu dăruire experiența sa tinerilor plasticieni, fiind și un consecvent promotor al artei textile, participantă la numeroase simpozioane, documentări și tabere de creație. Pe bună dreptate lucrările sale au fost incluse în colecții publice și particulare dintr-un șir de țări.

În concluzie, menționăm că Ecaterina Ajder și-a adus pe parcursul anilor o contribuție valoroasă la diversificarea fațetei stilistice a artelor plastice și a celor decorative din Republica Moldova, fapt menționat de mai mulți cercetători [5]. Creația sa a evoluat constant, de la tapiseria clasică, spre simbioze inedite dintre diverse tehnici de țesere cu arta păslei și a broderiei. Și de la acestea – la tehnologii mixte de inserare în universul picturii de șevalet a materialelor textile, în perspectiva elaborării unor lucrări originale prin care tradiția și modernitatea facilitează definirea unor particularități stilistice individuale și reliefarea prin artă a unor paradigme identitare esențiale.

BIBLIOGRAFIE

1. Brigalda Eleonora. Creația Ecaterinei Ajder: tradiție și modernitate. În: *Limba Română*, nr. 7-8, anul XXI, 2011.
2. Simac Ana. Un portret al tapiseriei contemporane din Republica Moldova. În: *Arta*, 2001, Chișinău: Epigraf, 2001, p. 108
3. Simac Ana. Tapiseria contemporană din Republica Moldova (Evoluția tapiseriei contemporane din Republica Moldova în anii 1960-2000). Chișinău: Știința 2001, p. 66.
4. Spînu C. Tapiseria artistică din Republica Moldova. Anii 2001-2010. În: *Arta, Seria Arte Vizuale, Arte plastice, arhitectură, Serie nouă*, Vol. XXIX, nr.1, Chișinău, 2020, pp. 63, 64).
5. Ecaterina Ajder. Album de artă editat de Centrul de Cultură „George Apostu”, Bacău, 2019.